

ОБ'ЄКТ ЮНЕСКО – БУКОВІ ПРАЛІСИ КАРПАТ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ТУРИЗМУ ТА ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ

*Колосова Інна Валентинівна,
студентка 4 курсу спеціальності «Туризм»,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна,
e-mail: inna.kolosova.2000@gmail.com*

*Ткачук Леоніла Миколаївна,
к.геогр.н., доцент, доцент кафедри міжнародного туризму та країнознавства,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна,
e-mail: inohodez@ukr.net*

Букові праліси Карпат – транснаціональний серійний природний об'єкт, що складається з десяти окремих масивів, які розташовані вздовж осі завдовжки 185 км. Простягається від Рахівських гір та Чорногорського хребта в Україні.

Букові праліси (*Fagussylvatica* L.) є винятковим прикладом широколистяних лісів, які є надзвичайно важливим джерелом історії розвитку європейських лісових екосистем. Праліси ефективніше, ніж інші ліси, пом'якшують клімат, очищують воду, утримують вуглець, надлишок якого в атмосфері, на думку багатьох вчених, є причиною глобального потепління.

Бук лісовий поширений виключно в Європі, і якби не діяльність людини, букові ліси були б домінуючими серед ландшафтів центральної частини нашого континенту.

Майже 70 % території об'єкту ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат» належить Карпатському біосферному заповіднику (14,6 тис. га). Решта входить до складу Ужанського національного природного парку (3 тис. га), і лише четверта її частка розташована у межах Східної Словаччини.

Одним із пріоритетних видів діяльності для природоохоронних територій є екологічне виховання населення, а також розвиток рекреації та екотуризму. Екотуризм можна розглядати як один із засобів досягнення природоохоронних цілей та забезпечення збалансованого розвитку в зоні діяльності установи ПЗФ. Для Карпатського регіону екологічний туризм є одним із пріоритетних напрямків стратегії соціально-економічного розвитку.

З часу свого заснування (1968 р.) у Карпатському біосферному заповіднику (КБЗ) проводиться активна екотуристична робота. І важливою складовою частиною для розвитку екотуризму в КБЗ є саме букові праліси на масивах Чорногірський, Угольсько-Широколужанський, Свидовецький, Маромороський, Кузій-Трибушанський та масиву Стужиця-Ужок на території Ужанського національного природного парку.

Сьогодні на масивах букових пралісів Карпат створено розгалужену мережу екологічних маршрутів та екостежок. Найбільший у світі масив букових пралісів, площа якого становить понад 10 тис. га, і найбільша складова частина об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини» – це Угольсько-Широколужанський масив КБЗ в межах Тячівського та Хустського районів Закарпатської області. Саме на його території, на два природоохоронні науково-дослідні відділення

(ПНДВ) – Угольське та Широколужанське, припадає найбільша частка відвідувань букових пралісів у Карпатському біосферному заповіднику.

В Угольському ПНДВ є два екотуристичні маршрути буковими пралісовими ділянками, які мають значну рекреаційну ємність: «Буковими пралісами Великої Угольки» та екостежка «До печери Молочний камінь». Маршрути користуються великою популярністю серед туристів. У селі Мала Уголька функціонує туристсько-інформацій центр «Букові праліси – об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО».

Менш відомими і відвідуваними є букові праліси на південних схилах Мармароського масиву, а також букові ліси Кузій-Трибушанського масиву, серед яких збереглися ділянки пралісів. У південних відрогів хребта Свидовець знаходиться Свидовецький заповідний масив, де букові ліси піднімаються до висоти 1380 м, що є їх найвищою межею в Українських Карпатах. На скельних формах рельєфу зустрічаються буково-яворові та буково-ясеневі-яворові ліси.

В той же час, активна туристична діяльність на території букових лісів призводить до низки проблем, які, в свою чергу, заважають їх подальшому збереженню. І ось основні з них:

1. Низька екологічна культура багатьох туристів. На кожному екотуристичному маршруті виявлені «гарячі точки» рідкісних видів рослин. На деяких з них екологічна ситуація, в зв'язку із рекреаційним використанням, може досягти загрозливого стану і, за умови подальшого ігнорування екологічних вимог рекреантами, цінні природні комплекси можуть повністю деградувати.

2. Нерівномірне навантаження на екомаршрути. Причинами є як різна складність проходження маршрутів, так і орієнтування основної частини відвідувань на ознайомчі екскурсії. Є потреба тематичного удосконалення і урізноманітнення екскурсій для різних цільових груп відвідувачів – науковців, школярів і студентів, пересічних туристів.

3. Недоліки облаштування маршрутів (відсутність обладнаних бівуаків, кострищ, смітників). Критично низький рівень розвитку спеціалізованих будівель чи мережі будівель, що забезпечують захист, тимчасове проживання, харчування мандрівників (туристичні бази, гірські пансіони, гірські туристичні притулки). В даний час така туристична інфраструктура фактично відсутня, а мандрівники користуються ситуативними способами влаштування ночівлі в доступних для них будівлях: мисливських колибах, хатинах для вівчарів, зимарках тощо.

4. У буферній зоні ведеться заготівля деревини для потреб населення, яку зараз реально не можливо припинити. Місцеве населення, нажаль, не завжди усвідомлює різницю між пралісом та господарськими лісами. Також спостерігається безвідповідальна поведінка туристів (вчинення підпалів, засмічення, браконьєрство тощо). Особливо ця проблема стосується вирубуванню вікових лісів Ужанського національного парку, що входять у буферну зону об'єкта ЮНЕСКО.

Тож, ці проблеми потребують негайного вирішення та втручання державних органів влади, задля збереження такого стану букових лісів, який хоча б є зараз.

Можна запропонувати такі напрямки вирішення проблем:

1. Встановлення науково обґрунтованих обмежень на тривалість, кількість відвідувань тих чи інших маршрутів та чисельності туристичних груп.

2. Ретельне планування туристичної діяльності (складання плану регулювання відвідування території) з попереднім детальним вивченням території та розрахунком гранично допустимого екотуристичного навантаження на кожен окремо взяті ділянку. Науково обґрунтовано розробляти плани щодо розвитку піших або кінних та вело-туристичних маршрутів по окремих ділянках букових лісів у різні пори року.

3. Для кваліфікаційного проведення тематичних екскурсій в букових пралісах активно залучати наукових працівників, оскільки є велика потреба у вивченні різних аспектів функціонування екосистеми букових пралісів та екологічному вихованню відвідувачів.

4. Більш жорстка регуляція рекреації, проведення роз'яснювальної роботи серед відвідувачів щодо відповідального ставлення до рідкісних видів флори (різних категорій).

Список використаних джерел:

1. Всесвітня природна спадщина ЮНЕСКО. Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи. URL: <http://cbr.nature.org.ua/whc/whc.htm>

2. Гамор Ф.Д. Щодо українського внеску у справу збереження та вивчення букових пралісів Європи // Букові праліси та давні букові ліси Європи: проблеми збереження та сталого використання. Мат. міжнар. наук.-практ. конф. (Україна, м. Рахів, 16-22 вересня 2013 року). Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2013. С. 58–65.

3. Бундзяк Й.Й. Особливості проведення тематичних екскурсій в букових пралісах // Букові праліси та давні букові ліси Європи: проблеми збереження та сталого використання. Матеріали міжнародної наук.-практ. конференції (Україна, м. Рахів, 16-22 вересня 2013 року). Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2013. С. 45–47.